

บาจู ปันจัง : ชุดครุยยาวในวัฒนธรรมการแต่งกายสำหรับสตรีชาติพันธุ์บาบา THE WOMAN DRESS IN BABA CULTURE CALLED BAJU PANJANG

วิกรม กรุงแก้ว* WIKROM KRUNGKAEAO*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้เป็นการศึกษาวัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีชาวไทยเชื้อสายจีนในกลุ่มชาติพันธุ์บาบาทางภาคใต้ของประเทศไทย โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร สัมภาษณ์ สังเกตภาพถ่ายโบราณ โดยผู้เขียนมุ่งศึกษาในประเด็นของชุดครุยยาว หรือบาจู ปันจัง (Baju Panjang) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีบาบาในยุคเริ่มต้น โดยตัวเสื้อมีลักษณะการตัดเย็บอย่างหลวม ความยาวถึงระดับน่อง แขนยาว เป็นเสื้อผ่าหน้าตลอดตั้งแต่ลำคอถึงริมชายเสื้อ ไม่มีกระดุม ใช้วิธีการรังสับเสื้อด้วยเข็มกลัดโกสึง (Korongsang) โดยนิยมสวมใส่ในโอกาสสำคัญทางวัฒนธรรมประเพณี หรือสำหรับการเข้าสู่พิธีวิวาห์สำหรับสตรีชาวไทยเชื้อสายจีนในกลุ่มชาติพันธุ์บาบา

จากการศึกษาสามารถแบ่งพัฒนาการเสื้อครุยบาจู ปันจัง ออกเป็น 4 ลำดับ คือ 1) สมัยแรกเริ่ม เสื้อครุยตัดเย็บด้วยผ้าแพรทึบ ผ้าฝ้ายหรือผ้าซาตินเบอร์กันดีสีแดงเข้มหรือสีชมพูเหลือบขาว ปักกลดลายดอกโบตั๋นด้วยไหมหรือด้นทอง ซึ่งเชื่อกันว่าดอกโบตั๋นคือดอกไม้มงคลแห่งความเจริญรุ่งเรือง หรือมีลวดลายคลื่นน้ำและนิยมประดับขนกระต่ายบริเวณริมชายเสื้อ นุ่งผ้าซองเกิดแบบมลายู 2) สมัยปรับเปลี่ยน เสื้อครุยตัดเย็บด้วยผ้าปานเนื้อหนา หนักไปทางสีน้ำตาลอ่อน น้ำตาลเข้มหรือสีอิฐ ลวดลายเนื้อผ้าเป็นตารางเล็ก ๆ นุ่งโสร่งผ้าปาเต๊ะ “ลาสอม” (Lasem) ที่ผลิตในเกาะชวาของอินโดนีเซีย สีน้ำตาลแดง สีอิฐหรือพื้นผ้าสีขาวเขียนลายสีน้ำตาล เช่น ลายนก ผีเสื้อ ดอกไม้ หรือเรขาคณิต 3) สมัยพัฒนา เสื้อครุยมีการปรับเปลี่ยนชนิดเนื้อผ้าเพื่อความเหมาะสมกับภูมิอากาศภาคใต้ของประเทศไทย โดยใช้ผ้าปานเนื้อบางสีขาวนวล ผ้าหรือชมพูอ่อน บนเนื้อผ้ามีลวดลายดอกไม้หรือเกอวลย์ ปักด้วยเส้นด้ายฉลุลวดลายและนุ่งโสร่งปาเต๊ะลักษณะเดิม 4) สมัยพัฒนา นวัตกรรมสมัยใหม่มีอิทธิพลกับสังคมมากขึ้น การเลือกสรรผ้ามีจำนวนมากในแหล่งจำหน่าย จึงนิยมใช้ผ้าลูกไม้ต่อดอกหรือลูกไม้ดอกลอยสีสดใส เช่น สีแดง โอโรส ผ้า ชมพูเข้ม เป็นต้น บนเนื้อผ้าปักลายด้วยเลื่อมเป็นดอกไม้ชนิดต่าง ๆ เพื่อความสวยงามเมื่อสะท้อนแสงไฟ และนิยมนุ่งโสร่งปาเต๊ะพิมพ์ลาย ปาเต๊ะวาดเขียนทองหรือปาเต๊ะปักเลื่อม ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันนิยมสวมเครื่องประดับทองคำ เพชร อัญมณีรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้าตามฐานะทางสังคมของผู้สวมใส่ในยุคสมัยนั้น ๆ

การแต่งกายชุดบาจู ปันจัง ของสตรีบาบาในสมัยโบราณจะนิยมสวมใส่ในโอกาสสำคัญเพียงเท่านั้น เนื่องจากผ้าที่นำมาตัดเย็บมีราคาสูง ต้องนำเข้าจากต่างประเทศ ได้แก่ ผ้าอแกนดีจากประเทศเยอรมัน ผ้ามีสลิจากตะวันออกกลาง และผ้าโสร่งปาเต๊ะที่มีเทคนิคการเขียนมือตลอดทั้งผืนจาก ประเทศอินโดนีเซีย ที่มามีราคาสูงถึงหลักหมื่นตามคุณภาพเนื้อผ้าและลวดลาย เมื่อเข้าสู่สมัยปัจจุบันสังคมเกิดการพัฒนามากขึ้น เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่มีบทบาทต่อการดำรงชีวิตมนุษย์ ทั้งในอุตสาหกรรมด้านสิ่งทอมีความหลากหลายตอบสนองความต้องการของสตรีเพศ ในทางกลับกันการเปลี่ยนแปลงสะท้อนถึงความนิยมสวมใส่ชุดครุยยาวมากขึ้นในทุกโอกาส ไม่ได้เพียงแค่ประเพณีวิวาห์หรืองานสำคัญอย่างสมัยอดีต และสิ่งสำคัญชุดบาจูปันจังในปัจจุบันได้กลายเป็นเครื่องแต่งกายที่ได้รับความนิยมในเวทีการประกวดสาวงามระดับชาติและนานาชาติ เนื่องจากมีการเลือกใช้เนื้อผ้า การรังสรรค์ลวดลาย และสีสันที่มีความงดงามเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมปัจจุบัน อีกทั้งยังกลายเป็นธุรกิจด้านแฟชั่นเครื่องแต่งกายพื้นเมืองที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนทางด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ : เสื้อครุยยาว/ บาจูปันจัง/ ชาติพันธุ์บาบา/ ผ้าโสร่งปาเต๊ะ/เครื่องแต่งกาย

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, star_oat@hotmail.com.

*Assistant Professor Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, Phuket Rajabhat University, star_oat@hotmail.com.

Abstract

This article is the study of dressing culture of the Baba women, a Thai – Chinese ethnics in the southern part of Thailand, by reviewing related documents, interviewing locals, and observing the old photos. The researcher focused on exploring about the gown worn by Baba women in the early age called Baju Panjang. The gown is loose and long to the calf of the leg. It is long sleeved blazer with no button from the collar to the edge, yet the plackets are held by the pin called Korongsang. The Baba women mostly wear this gown in the important traditions e.g. wedding ceremony.

The evolution of Baju Panjang could be divided into phases: 1) Initial phase: the gown was tailored with dense silk, cotton, or satin in burgundy red or pastel pink; peony flower tracery embroidered with silk golden braid or golden braid as the flowers represent prosperity or some of the gown were embroidered in water wave tracery. The edge of the gowns was decorated by the rabbit fur. The gown is worn with the Malaya style Songket., 2) Changing phase: The gown was tailored with thick linen colored in light brown, dark brown, or brick red. The pattern of the fabric was the small tables. The gown is worn with the batik sarong called Lasem produced in Java Island, Indonesia. The Lasem are mostly penny brown or brick red with the tracery of birds, butterflies, flowers, and geometry shapes., 3) Developing phase: The fabric of the gown was changed to the thin linen which was more comfortable for the local weather of the southern part of Thailand. The popular colors were ivory, light blue and light pink. The gown featured the tracery of flowers and vines embroidered with thread looked like perforated; was worn with the batik sarong as mentioned above., 4) Developing phase: The new innovation has played important role in the society therefore there are various types of fabric to use. At the present, most of the gown is tailored with colorful lace. The most popular colors are red, old rose, blue, and dark pink. The lace was decorated by sequins in the tracery of flowers. The gown is often worn with the batik sarong of colorful printed tracery with golden liners or sequin embroidered. From the past to present, the Baba women wear Baju Panjang with ornaments made from various materials upon their social status e.g. gold, diamond, and other jewelries.

In the past, Baba women mostly wore Baju Panjang only for important occasions as the fabric used to make the gown was quite expensive and needed to import from other countries including German organdy, Middle – east muslin, and Indonesian fine hand painted patek. The price of these fabrics may be up to more than ten thousand bahr depending on their quality and design. Nowadays, the development of technologies and innovations have played an important role in the human lives. The clothing industry can produce various styles of clothe to meet the needs of women. However, Baju Panjang is not picked to wear in the wedding or other important occasions as in the past anymore. The increasing in quality and design of the gown has made it to be used as the signature cloth in both national and international beauty contests. Moreover, the traditional cloth rental business which is a part of cultural tourism also generates lots of income to the community.

Keywords: Gown/ Baju Pangjang/ Baba Ethnic/ Batik Sarong/ Costume

บทนำ

คำว่าจีนโพ้นทะเล คำนี้มักจะนิยมในภาษาจีนกลาง เรียกว่า “หัวเฉียว” และภาษาจีนแต้จิ๋วคือ “ฮั่วเคี้ยว” ในส่วนของคำไทยนั้นที่ใช้เรียกชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งถอดใจความสำคัญได้ว่ามาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Oversea Chineses หรือชาวจีนที่อยู่ห่างไกลจากบ้านเกิดของตนเอง มีเพียงแต่ชาวจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยเพียงเท่านั้น แต่คำว่าจีนโพ้นทะเลยังสามารถใช้กับชาวจีนที่อพยพมาอาศัยอยู่ทั่วโลก นักวิชาการชาวตะวันตกที่ยังคงศึกษาเรื่องราวการย้ายถิ่นฐานของชาวจีนเข้ามาในสยามประเทศ ได้ประมาณการจำนวนของชาวจีนที่อพยพโดยคาดการณ์ว่า อาจจะเป็นหนึ่งในสามของจำนวนประชากรไทยทั้งหมด โดยมีที่มากล่าวกันว่า “ผู้โดยสาร เป็นสินค้าที่มีค่ามากที่สุดจากเมืองจีนมายังสยาม” ซึ่งชาวจีนที่อพยพเข้ามาในสยามสมัยนั้นตรงกับช่วงกลางถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 24 คือในรัชสมัยของการสืบเนื่องระหว่างรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 มีจำนวนประชากรจีนที่อยู่แถบกวางตุ้ง กวางสี ฮกเกี้ยนและไหหลำเข้ามาอยู่ในไทยมากเป็นที่สุด¹

ภายหลังสนธิสัญญาเบาว์ริงในปี พ.ศ. 2398 มีผลทำให้เปลี่ยนจากการค้าแบบผูกขาด รัฐบาลเปิดการค้าแบบเสรี แร่ดีบุกกลายเป็นสินค้าของตลาดโลก ราคาของแร่ดีบุกจึงมีต้นทุนค่อนข้างสูง ด้วยเหตุนี้ชาวจีนที่ทราบถึงความอุดมสมบูรณ์ของแร่ดีบุกในภูเก็ต จึงพากันเดินทางเข้ามาแสวงหาอาชีพ และมูลเหตุอีกประการหนึ่งที่ทำให้ชาวจีนอพยพเข้ามาในภูเก็ตเป็นจำนวนมาก เนื่องจากแรงงานที่ใช้ประกอบกิจการทำเหมืองแร่ดีบุกเริ่มขาดแคลน จึงต้องชวนพ่อค้าชาวจีนที่ป็นให้เข้ามาลงทุน พร้อมทั้งนำกรรมกรจีนมาเป็นกสิกรรม โดยคนจีนที่อพยพเข้ามาส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวจีนฮกเกี้ยน ซึ่งมาจากจินตงไต้ คือมณฑลฝูเจี้ยน ส่วนชาวจีนอีกกลุ่มหนึ่งคือชาวจีนแต้จิ๋ว ส่วนมากมาจากกรุงเทพฯ²

แม้จะเริ่มต้นจากการเป็นกสิกรรมหรือกรรมกรเหมืองแร่ดีบุกจนกลายเป็นพ่อค้า เจ้าของตลาด สร้างโรงงาน และสิ่งอื่น ๆ เพิ่มขึ้นตามอัตรากำลังของตนเองจนก่อให้เกิดความมั่งคั่งร่ำรวย จนสตรีชาวพื้นถิ่นเล็งเห็นความสำคัญในความมั่งคั่งและเกิดเป็นสัมพันธภาพของการสร้างชีวิตครอบครัวระหว่างสตรีและบุรุษต่างเชื้อชาติ โดยเฉพาะสตรีพื้นถิ่นและชาวจีนแห่งโพ้นทะเลจึงเกิดเป็นการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่ผู้เป็นพ่อได้นำเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ติดตัวมาจากแผ่นดินจีน ปรับเปลี่ยนจนเกิดความลงตัวระหว่างวัฒนธรรมพื้นถิ่นของความเป็นสตรีทางภาคใต้ของประเทศไทย ทำให้เกิดรูปแบบทางวัฒนธรรมที่แปลกใหม่แต่มีการผสมกลมกลืนกันอย่างสวยงาม เมื่อก่อเกิดบุตรสาวและบุตรชายที่เป็นพยานรักของสองแผ่นดินเรียกกันโดยทั่วไปว่า “ลูกผสม” หากเป็นบุตรชายเรียกว่า “บาบ๋า” (บา-หบา) หากเป็นบุตรสาวเรียกว่า “ยอหย่า” หรือยอนยา ซึ่งลูกผสมดังกล่าวปรากฏพบในกลุ่มชาติพันธุ์บาบ๋าที่อาศัยอยู่ในจังหวัดฝั่งอันดามันของประเทศไทย ประกอบด้วยจังหวัด กระบี่ พังงา ภูเก็ต ตรัง สตูล และภูเก็ต เมื่อวัฒนธรรมของชาวจีนและชาวพื้นถิ่นเกิดการผสมกลมกลืนกันมีส่วนที่มาของคำว่า “เพอรานากัน” (Perranakan) หมายถึงการถือกำเนิดเกิดขึ้นที่นี่

เมื่อชาวจีนเดินทางเข้าสู่ภาคใต้ของประเทศไทยก็นำวิถีชีวิตที่นิยมปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอมาปรับใช้ขึ้นในท้องถิ่นที่ตนอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ เช่น ความสามารถด้านพาณิชย์ ความขยันอดทนและวัฒนธรรม

1. สุรางค์ จันทวนิช และคณะ, *ชาวจีนแต้จิ๋วในประเทศไทยและในภูมิภาคอาเซียนสมัยที่ 1 ทำเล็จากหลิน (2310-2393)* (กรุงเทพฯ : 207 สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), 15.

2. พัดมณีน จันทระแก้ว, *“ชาวจีนในภูเก็ต บรรพชนผู้สร้างเมือง,”* ใน ภูเก็ต 33 (กรุงเทพฯ : เอ็ดดิสัน เพลส โปรดักส์, 2533), 86-87.

ประเพณีด้านต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดการผสมกลมกลืนอย่างลงตัว พร้อมทั้งมีการปรับเปลี่ยนวิธีการดำรงชีวิตให้เป็นไปตามบริบทของสังคมในท้องถิ่นและสิ่งสำคัญที่ลืมไปเสียมิได้ คือ ร่องรอยของวัฒนธรรมตามธรรมเนียมเดิมของแผ่นดินที่ตนจากมา เช่น ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ภาษาพูด อาหาร พิธีกรรม ตลอดจนการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะด้าน โดยสามารถอธิบายถึงตัวตนและอัตลักษณ์ของความเป็นชาวจีนมานำเสนอ และเกิดการถ่ายทอดแบบอย่างจากรุ่นสู่รุ่นขึ้น โดยเฉพาะรูปแบบการแต่งกายอย่างโบราณที่ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่บ้างในระบบของความเชื่อและเทศกาลสำคัญทางวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งการแต่งกายในทุกรูปแบบของมนุษยชาตินั้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถอธิบายถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของระดับชนชั้น ท้องถิ่นและภูมิประเทศเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี อีกทั้งลวดลายและสีสันของเสื้อผ้ายังเป็นบ่งบอกถึงนัยสำคัญตามความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม มงคลและอวมงคล โดยเฉพาะวัฒนธรรมสตรีชาวไทยเชื้อสายจีนกลุ่มชาติพันธุ์บาบ๋า มักจะมีความเชื่อเข้ามาสอดแทรกอยู่ในลวดลายและสีสันของเครื่องแต่งกาย อีกทั้งสามารถแบ่งแยกระดับช่วงอายุและโอกาสในการสวมใส่ได้เป็นอย่างดี

ปัจจุบันวิธีการดำรงชีวิตของมนุษยชาติมีการปรับเปลี่ยนไปตามความนิยมทางด้านปัจจัย 4 มนุษย์มีการแสวงหาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการอยู่อาศัย รวมทั้งการแบกรับภาระหน้าที่ต่าง ๆ ตามบทบาททางสังคม อีกทั้งมนุษย์มีความคิดที่แปลกใหม่ตามยุคแห่งพหุวิทยาการ ซึ่งอาจจะปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ดังที่งามพิศ สัตย์สงวน ได้กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงมักมีความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและบางครั้งอาจทำให้เข้าใจว่าเป็นสิ่งเดียวกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการนำมาใช้ด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง รวมถึงสิ่งที่เปี่ยมนามธรรมได้แก่ ความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ และปรัชญา ซึ่งจับต้องไม่ได้ ในขณะที่สิ่งที่เปี่ยมรูปธรรม ได้แก่ สิ่งของ วัตถุ คนและองค์การซึ่งสามารถจับต้องได้ แต่การเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ แต่ต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ตลอดเวลา³ อีกทั้งมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาปรับใช้ในการดำรงชีวิต ปฏิบัติตนอย่างเรียบง่าย ส่งผลให้วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมเกิดการเปลี่ยนแปลงและกลายเป็นภาวะเสี่ยงต่อระบบสังคมและวัฒนธรรมเป็นไปในทิศทางลบ ในที่สุดก็ถูกกลืนกินไปด้วยอิทธิพลของนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ มนุษยชาติเล็งเห็นความสำคัญต่อการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมลดน้อยลง

ดังนั้น วัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีชาวไทยเชื้อสายจีนในกลุ่มชาติพันธุ์บาบ๋า จึงเกิดพัฒนาการตามยุคสมัยมาอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าการผสมผสานความงามตามวิถีของสตรีมลายูและสตรีชาวจีนอันเป็นรากเหง้าของบรรพชนชาวบาบ๋าที่ได้รับการสั่งสมและถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงยุคสมัยปัจจุบัน หากวัฒนธรรมการแต่งกายที่กล่าวมาข้างต้นขาดผู้นุรักษ์และสืบสาน ทรัพย์สินทางภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าเหล่านั้นก็จะเลือนหายไปตามกาลเวลา ความประสงค์สำคัญนอกเหนือสิ่งอื่นใดต่อบทความวิชาการฉบับนี้ ผู้เขียนเพียงเพื่อเป็นกระบอกเสียงในการช่วยทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้อำรงไว้คู่กับสังคม เพื่อให้เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้ และเล็งเห็นคุณค่าความสำคัญเรื่องราววัฒนธรรมท้องถิ่นให้กว้างไกลในระดับอาเซียนโอกาสต่อไป

3. งามพิศ สัตย์สงวน, *หลักมานุษยวิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 4. (กรุงเทพฯ : รามการพิมพ์, 2544), 26-27.

วัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีบาบามีการผสมผสานหลากหลายวัฒนธรรม ได้แก่ มลายู มอญและจีน กล่าวคือ การนุ่งโสร่งปาเต๊ะวาดมีอย่างสตรีมลายู ตัวเสื้อมีแขนยาว ชายเสื้อสั้นระดับสะโพก คอเสื้อตั้งสูงปิดถึงลำคอคล้ายสตรีชาวมอญ สวมทับเสื้อตัวในด้วยเสื้อครุยยาวประมาณน่องคล้ายกับสตรีในราชสำนักของจีน ดังนั้นวัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีบาบาจึงมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น เกิดการผสมกลมกลืนได้อย่างลงตัวและเกิดความสวยงาม ซึ่งวัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีบาบาในจังหวัดทางภาคใต้ของประเทศไทย ปรากฏให้เห็นจำนวน 5 รูปแบบ ได้แก่ ชุดครุยยาว ชุดเสื้อคอตั้งมือจีบ ชุดเคบาย่า ชุดครุยท่อน และชุดเสื้อลูกไม้

บทความวิชาการฉบับนี้จึงขอนำเสนอประเด็น ชุดบาจู ปันจิง (Baju panjang) หรือชุดครุยยาว หรือเรียกตามภาษามลายูว่า “บาจู ปันยัง” (อ่านตามอักษรโรมัน) บาจู แปลว่าเสื้อ ส่วนปันยังแปลว่ายาว สรุปความโดยรวมแปลว่า “เสื้อตัวยาว” ซึ่งเป็นพัสดราภรณ์ที่ถือได้ว่าเป็นรูปแบบการแต่งกายของสตรีบาบาในยุคสมัยเริ่มต้นที่สามารถบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของความเป็นสตรีในชาติพันธุ์บาบา ได้เป็นอย่างดี การแต่งกายของสตรีกลุ่มชาติพันธุ์บาบาในประเทศไทยอาจจะมียุคสมัยที่คล้ายคลึงกับอาณาบริเวณของภูมิภาคใกล้เคียง เช่น ปีนังและมะละกาในประเทศมาเลเซีย รวมทั้งประเทศสิงคโปร์ เนื่องจากมีการติดต่อทางการค้าตลอดจนส่งบุตรหลานเข้าไปศึกษาผ่านทางการเดินเรือ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การเดินทางระหว่างภูเก็ตไปปีนังอาจจะมีการคมนาคมขนส่งที่มีระยะทางไกลกว่าการเดินทางระหว่างภูเก็ตถึงพระนคร (กรุงเทพมหานคร) ต่อมาเกิดยุคอาณานิคม มีการพัฒนาระบบสังคมสมัยใหม่ และยิ่งไปกว่านั้นลูกหลานชาวบาบายังได้รับประโยชน์คือมีการศึกษาที่สูงขึ้น จึงเป็นไปได้ว่าเกิดการเลียนแบบและรับอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตกมาปรับใช้ต่อการดำรงชีวิต จากการสวมใส่เสื้อผ้าแบบท้องถิ่นดั้งเดิม พัฒนาโดยการนำผ้าเนื้อดีแบบตะวันตกมาตัดเย็บ อย่างไรก็ตามชาวบาบาก็มิได้ละทิ้งรากฐานของตนเองไปเสียทีเดียว ยังคงรักษาวัฒนธรรมแบบโบราณไว้ได้จนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาภาพถ่ายโบราณด้านวัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีบาบาในเขตพื้นที่จังหวัดภูเก็ต พังงา และจังหวัดระนอง สามารถสรุปความได้ว่า การแต่งกายของสตรีบาบาในอดีตนิยมสวมใส่ชุดครุยยาว ในโอกาสสำคัญทางวัฒนธรรมประเพณี จะปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดสำหรับกลุ่มสตรีที่มีฐานะทางสังคมอยู่ในระดับชนชั้นสูงและมีฐานะค่อนข้างร่ำรวย ทั้งนี้ ชุดครุยยาวจะนิยมสวมใส่สำหรับงานพิธีการสำคัญ หากเป็นวันเข้าพิธีวิวาห์จะสวมใส่เฉพาะในพิธีผ่างเต้ (พิธียกน้ำชา) และเกล้าผมสูงเหนือศีรษะซึ่งเรียกว่า “ผมทรงช่ออโบาย” ประดับศีรษะด้วยมงกุฎดอกไม้ไหวที่ทอด้วยเส้นทอง สวมเครื่องประดับทองคำเพิ่มมากขึ้นกว่าปกติ เพื่อเป็นการแสดงถึงความร่ำรวยตามฐานะทางสังคมของตน⁴ นอกจากนี้ชุดครุยนับได้ว่าเป็นแฟชั่นในยุคแรก ๆ ของชาวภูเก็ตราวปี พ.ศ. 2443-2463 เป็นชุดยาว ลักษณะคล้ายชุดชุดตัดหลวม ๆ ตัวเสื้อยาวประมาณน่อง แขนยาว ตรงปลายแขนเรียวสอบ คอตัววี ผ่าหน้า ไม่มีกระดุม ตัวเสื้อนิยมตัดด้วยผ้าฝ้ายหรือผ้าไหมสลินจากเยอรมัน ผ้าฝ้ายพิมพ์ดอกหรือเขียนลายจากอินโดนีเซีย สีที่นิยมได้แก่ สีน้ำตาลหรือสีอิฐ การแต่งกายชุดนี้ประกอบด้วยเสื้อผ้า 3 ชั้น คือ เสื้อครุย โสร่ง และเสื้อตัวใน สำหรับเสื้อคลุมจะนิยมสวมในโอกาสที่เป็นพิธีการ ในงานพิธีสำคัญ หรืออาจจะใช้เป็นชุดเจ้าสาวก็ได้

4. ฤดี ภูมิถาวร, วิวาห์บาบาภูเก็ต (กรุงเทพฯ : เวลด์ออฟเซ็ท พรินต์, 2553), 47.

ภาพที่ 1 สตรีชอนยาในชุดบาจู ปันยัง (Baju Panjang) และชุดบาจู เซี่ยงไฮ้ (Baju Shanghai)
ที่มา : Tong, Lillian, *Straits Chinese Gold Jewellery*
(Malaysia: Eastern Printers Sdn Bhd, 2014), 18.

จากบทความในหนังสือเรื่อง *Straits Chinese Gold Jewellery* ที่กล่าวถึงพัสดราภรณ์ในพิธีแต่งงาน เรียกว่า “บาจู ปันจัง” (Baju panjang) กล่าวว่าในประเพณีการแต่งงานของเจ้าสาวชอนยาจะนิยมแต่งกายในรูปแบบชุด Baju panjang ในขณะที่เจ้าบ่าวสวมชุดสูททางตะวันตก ซึ่งชุดเจ้าสาวนิยมตัดเย็บด้วยผ้าไหม สีแดงเข้มหรือผ้าซาตินเบอร์กันดี มีการปักลวดลายดอกไม้ต้นที่งดงาม ซึ่งหมายถึงสัญลักษณ์ของความสง่างาม และเกียรติยศแห่งสตรี บางโอกาสก็จะถูกนำตัวเสื้อคลุมมาประดับตกแต่งด้วยขนกระต่าย จะนิยมนุ่งโจงกระเบนที่ปักทอด้วยด้ายทองอย่างสวยงามเรียกว่า “ซองเก็ต” (Songket) สวมใส่เครื่องประดับทองคำ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับเครื่องแต่งกายของชุดเจ้าสาว และจะนิยมสวมใส่ในพิธีการสำคัญของวันมงคลสมรส คือ ประเพณีการยกน้ำชาให้กับพ่อและแม่⁵

จากการศึกษา และวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาของพัฒนาการวัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีบาป๋า ด้วยชุด บาจู ปันจัง สรุปความได้ว่า ภูมิประเทศทางภาคใต้ของประเทศไทยเป็นดินแดนที่มีสภาพอากาศค่อนข้างร้อน มีทะเลล้อมรอบ ลมมรสุมพัดผ่านตลอดทั้งปี จึงเป็นไปได้ว่าลักษณะการแต่งกายของสตรีบาป๋าได้เกิดการปรับเปลี่ยนเนื้อผ้า หรือการตัดทอนรูปแบบการแต่งกาย เพื่อให้เกิดความเหมาะสมต่อสภาพอากาศ และความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น โดยสามารถอธิบายถึงพัฒนาการรูปแบบการแต่งกายชุดเสื้อครุยยาวออกเป็น 4 ลำดับ ดังนี้

5. Tong, Lillian, *Straits Chinese Gold Jewellery* (Malaysia: Eastern Printers Sdn Bhd, 2014), 33.

สมัยแรกเริ่ม

รูปแบบของเสื้อครุยจะตัดเย็บด้วยผ้าแพรทึบ ผ้าฝ้ายหรือผ้าซาตินเบอร์กันดี นิยมใช้ผ้าสีแดงเข้มหรือสีชมพูเหลือบขาว บนผืนผ้าปักลวดลายดอกโบตั๋นด้วยไหมทองหรือดันทอง ซึ่งมีความเชื่อว่าดอกโบตั๋นคือดอกไม้มงคลแห่งความเจริญรุ่งเรือง ตรงกับคำภาษาจีนกลางว่า “จงกั๋วฮั่ว” แปลว่าดอกไม้มงคล อีกทั้งบริเวณริมชายผ้าของตัวเสื้อครุยมีการปักลวดลายคลื่นน้ำและประดับขนกระต่ายขาวไว้บริเวณริมชาย ลำคอปลายแขนและริมเสื้อครุย โดยมีความเชื่อว่ากระต่ายขาวเป็นสัตว์มงคลที่แสดงถึงการมีอำนาจ ความกล้าหาญและความยุติธรรม และนุ่งผ้าโสร่งของเก๊ตแบบสตรีชาวมลายู สวมเครื่องประดับตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้าตามฐานะทางสังคม เช่น สวมมงกุฎดอกไม้ไหว (ฮั่วก้วน) เข็มกลัดโกสิ่ง ปิ่นตั้งหรือปิ่นตั้ง แหวนบาเยะ สร้อยคอทอง ไหมรดินทอง (กำไลข้อเท้า) เป็นต้น โดยลักษณะของการแต่งกายชุดครุยด้วยผ้าแพรทึบจะนิยมสำหรับเจ้าสาวเท่านั้น

ภาพที่ 2 ชุดบาจู ปันยัง (Baju Panjang) ในพิธีแต่งงานยุคสมัยแรกเริ่มของชาวเปอรานากันในปีหนึ่ง
ที่มา : Tong, Lillian, *Straits Chinese Gold Jewellery* (Malaysia: Eastern Printers Sdn Bhd, 2014), 8.

ภาพที่ 3 การแต่งกายชุดแต่งงานของชาวจีนภูเก็ต โดยเจ้าสาวสวมชุดครุยยาว นายเบียวเหล็ง และ
นางง่วนซิม ผลิพัฒน์ (แซ่แต้) ถ่ายเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2474
ที่มา: วิกรม กรุงแก้ว, การแต่งกายชุดแต่งงานชาวภูเก็ต, 2561. ภาพถ่าย,
พิพิธภัณฑ์ภูเก็ตไทยหัว จังหวัดภูเก็ต.

สมัยปรับเปลี่ยน

ลักษณะเสื้อครุยตัดเย็บด้วยผ้าปานเนื้อหนาสีค่อนข้างแน่นหนักไปทางสีน้ำตาลอ่อน สีน้ำตาลเข้ม หรือสีอิฐ ลวดลายของเนื้อผ้าเป็นตารางเล็ก ๆ และนิยมนุ่งใส่รองผ้าปาเต๊ะ “ลาส้อม” (Lasem) ซึ่งเป็นผ้าที่ผลิตในเกาะชวา ประเทศอินโดนีเซีย โดยนิยมเป็นสีน้ำตาลแดง สีอิฐหรือพื้นผ้าเป็นสีขาวเขียนลวดลายด้วยสีน้ำตาล เช่น ลายนก ลายผีเสื้อ ลายดอกไม้ ลายไม้เลื้อย ลายตารางแนวขวางหรือลายเลขาคณิต

จากการศึกษาข้อมูลสามารถอธิบายได้ว่า รูปแบบการแต่งกายชุดครุยยาวในสมัยปรับเปลี่ยนอาจจะเป็นเสมือนการเปลี่ยนสถานะของความเป็นเจ้าสาวในช่วงวัยหนึ่ง ไปสู่การเป็นสตรีบาบ่าในบทบาททางสังคมอีกช่วงวัยหนึ่ง เนื่องจากการศึกษาภาพโบราณจะปรากฏพบสตรีบาบ่า พบว่าสตรีที่อยู่ในช่วงอายุประมาณ 50-70 ปี จะนิยมสวมใส่เสื้อครุยผ้าปานสีเข้มเนื้อหนามีลวดลายเป็นตารางเล็ก ๆ ไม่นิยมสวมมงกุฎดอกไม้ไหวและตกแต่งเครื่องประดับจำนวนมากเหมือนกับเจ้าสาวในวันวิวาห์ แต่จะนิยมประดับศีรษะด้วยเข็มหมั้นมววย (ปิ่นปักผม) ทองคำฝังเพชรรูป ประมาณ 5-7 ชิ้น อีกทั้งมีการตกแต่งตัวเสื้อด้วยเครื่องประดับจำนวนที่เหมาะสมกับวัยวุฒิ ดังนั้นสันนิษฐานได้ว่าในช่วงเวลานั้นเมื่อผ่านชีวิตของการแต่งงาน สตรีบาบ่าอาจจะเข้าสู่ช่วงวัยที่ได้รับบทบาทหน้าที่ทางสถานะครอบครัวให้เป็นผู้ดูแลทรัพย์สิน เนื่องจากบทบาทหน้าที่ของสามี (นายหัว) จะต้องเป็นผู้ดูแลกิจการและธุรกิจนอกบ้าน บทบาทของภรรยาจึงมีความจำเป็นที่

จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบภาระงานหน้าที่ภายในบ้านเรือนในฐานะตัวแทนของสามี ตามบทบาทของภรรยาและแม่ของลูก โดยจะเรียกสถานะทางสังคมของสตรีชาวปาในเวลานี้ว่า “นายหัวหญิง” หากอยู่ในช่วงอายุประมาณ 35-45 ปี จะนิยมสวมฮั้วก้วน (มงกุฏ) ที่ถักร้อยขึ้นจากไข่มุกล้อมรอบมวยสูง (ชั๊กอึบย) หรือประดับด้วยดอกมะลิที่ร้อยขึ้นเป็นมาลัยกลม ตามโอกาสสำคัญทางวัฒนธรรมประเพณี

ภาพที่ 4 การแต่งกายชุดครุยยาวของสตรีชาวปาด้วยผ้าปานเนื้อหนาสีน้ำตาลเข้ม
ที่มา : วิกรม กรุงแก้ว, การแต่งกายชุดครุยยาวผ้าปานหนา, 2562. ภาพถ่าย, บ้าน 100 ปี เทียนสื่อ
อำเภอเมืองระนอง จังหวัดระนอง.

จากภาพโบราณสามารถอธิบายได้ว่า วัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีชาวปาในรัฐปีนัง ประเทศมาเลเซียและสตรีชาวปา จังหวัดระนองทางภาคใต้ของประเทศไทย มีลักษณะการแต่งกายที่เป็นไปในรูปแบบเดียวกันคือ เมื่อเข้าถึงวัยของการรับบทบาทหน้าที่ดูแลครอบครัว เสื้อครุยจะมีสีที่เน้นหนักไปทางสีเข้มและมีการสวมใส่เครื่องประดับน้อยชิ้น ในเวลานี้สตรีชาวปาจะนิยมนุ่งโจงปาดำจากเมืองไทรบุรี รัฐเกดดาห์ในประเทศมาเลเซีย เนื่องด้วยว่าเป็นผ้าโจงปาดำเนื้อดี สีสนสวยงามและสามารถนำมานุ่งได้ทั้งสองหน้า ข้อสังเกตสำหรับผ้าโจงปาดำเนื้อดีจะต้องนึ่งมือ มีกลิ่นหอม มีริมขอบผ้าเล็ก และมีสภาพความคงทน นอกจากนี้ในโอกาสสำคัญหรือการเข้าสู่พิธีวิวาห์สตรีชาวปาที่มีฐานะทางสังคมในสมัยอดีตจะนิยมนุ่งโจงปาดำที่มีราคาสูง จากคำบอกเล่าของ ชนิด หวังเกียรติ กล่าวว่า “ในสมัยอดีตสตรีชาวปาที่จะเข้าพิธีวิวาห์จะต้องนุ่งผ้าที่ผลิตจากเกาะชวา ในประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งเรียกว่า “ลาฮัอม” จะนิยมเป็นสีน้ำตาลอ่อน ๆ สีอิฐ สีหมากสุก และลวดลายบนผืนผ้าเป็นลักษณะผ้าลายขวาง เช่น รูปปลา ดอกไม้ นก หงส์ฟ้า หรือสัตว์ชนิดต่าง ๆ ซึ่งคุณชนิด หวังเกียรติ ได้รับมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษเมื่อสมัย 50-60 ปีก่อน ซึ่งผ้าโจงปาดำลาฮัอมในปัจจุบันค่อนข้างหายากและมีราคาแพงผืนละประมาณ 8,000 –10,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเนื้อผ้าและลวดลายในการเขียน”⁶

6. ชนิด หวังเกียรติ, “ผ้าโจงปาดำแบบโบราณ,” สัมภาษณ์โดย วิกรม กรุงแก้ว, 20 กันยายน 2562.

ภาพที่ 5 ผ้าไหมปักลายส้อม จากร้านเสริมสวยชนิด
ที่มา : วิกรม กรุงแก้ว, พัสดราภรณ์โยนทยา (กรุงเทพฯ : โอเอส พรินติ้ง เฮ้าส์, 2560), 22.

สมัยพัฒนา

เมื่อก้าวเข้าสู่สมัยแห่งศิลปวิทยาการ เทคโนโลยีทางระบบเศรษฐกิจ การคมนาคมขนส่งและนวัตกรรมด้านต่าง ๆ ของระบบสังคมนิยม เลือครูปแบบการปรับเปลี่ยนชนิดของเนื้อผ้าเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับภูมิอากาศทางภาคใต้ของประเทศไทย โดยใช้ผ้าป่าน หรือผ้าไหมสลินเนื้อบางสีขาวนวล สีฟ้าอ่อน สีชมพูอ่อน เป็นต้น โดยบนเนื้อผ้าจะมีลวดลายที่คล้ายกับการปักกลดเป็นลายดอกไม้ ลายเถาวัลย์ หรือเป็นลวดลายในลักษณะเส้นตารางคล้ายกับขนมเปียกปูนเป็นช่องตารางห่าง ๆ และภายในช่องตารางจะนิยมเขียนหรือปักลวดลายด้วยเส้นด้ายเป็นลายพฤษภาและยังคงนุ่งไหมปักลายส้อมสีสันสุภาพ เช่น สีน้ำตาลอ่อน สีน้ำตาลเข้ม สีอิฐ หรือพื้นผ้าสีขาวเขียนลายด้วยสีน้ำตาลเข้ม เป็นต้น

ภาพที่ 6 การแต่งกายชุดครุยยาวของสตรีบ้านป่าด้วยผ้าป่านเนื้อบางเขียนลาย
ที่มา : วิกรม กรุงแก้ว, การแต่งกายชุดครุยยาวแบบผ้าป่านเขียนลาย, 2562. ภาพถ่าย,
ร้านเสริมสวยชนิด บ้านเลขที่ 16 ถนนกระบี่ อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต.

สมัยพัฒนาใหม่

ปัจจุบันระบบเศรษฐกิจและสังคมมีการพัฒนาอย่างกว้างขวาง ส่งผลให้วัฒนธรรมด้านสิ่งทอในยุคสมัยใหม่เข้ามามีอิทธิพลกับมนุษย์มากยิ่งขึ้น มนุษย์จึงใช้ระบบอุตสาหกรรมต่อการตอบสนองความต้องการในด้านปัจจัยเครื่องนุ่งห่ม เพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยและกระแสสังคมที่ก้าวหน้าตามเทคโนโลยี ดังนั้นการเลือกสรรเครื่องนุ่งห่มด้านปัจจัยสี่ของมนุษย์จึงมีให้เลือกอย่างหลากหลายในแหล่งจัดจำหน่าย โดยเฉพาะศูนย์การค้าหรือโรงงานผลิตสิ่งทอ จึงทำให้การพัฒนารูปแบบของชุดเสื้อครุยยาวของสตรีบาบ่าเกิดการพัฒนาไปตามสมัยนิยม จากการศึกษาข้อมูลและการสังเกตรูปแบบการแต่งกายของสตรีบาบ่าที่สวมใส่ชุดครุยยาวในโอกาสสำคัญตามวัฒนธรรมประเพณี ปรากฏให้เห็นว่านิยมนำผ้าลูกไม้ต่อดอกหรือผ้าลูกไม้ดอกลอยที่มีสีสันสดใสมาตัดเย็บเป็นเสื้อครุยยาว เช่น สีแดง สีส้มอ่อน สีฟ้าคราม สีโอโรส หรือสีชมพูเข้ม เป็นต้น บนผืนผ้ามีการปักลวดลายด้วยเลื่อมชนิดต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งมีการประดับตกแต่งเสื้อครุยด้วยคริสตัล เพชรรีด หรือเลื่อมปล้องเพื่อให้เกิดความสวยงามเมื่อสะท้อนแสงไฟ และนิยมนุ่งโจงปาเต๊ะพิมพ์ลาย ผ้าปาเต๊ะวาดเขียนทองหรือผ้าปาเต๊ะปักเลื่อมที่มีสีสันสดใส และนิยมสวมเครื่องประดับทองตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้าตามฐานะทางสังคม

จากการสัมภาษณ์จิรศักดิ์ อังคะทายาท เจ้าของธุรกิจเช่าซื้อเครื่องแต่งกายพื้นเมืองในจังหวัดภูเก็ต กล่าวว่า ปัจจุบันผู้คนส่วนใหญ่จะนิยมเลือกสรรเสื้อครุยพื้นเมืองของสตรีบาบ่าที่ตัดเย็บด้วยผ้าลูกไม้สีสันสวยงาม เนื้อผ้าจะถักทอด้วยเส้นใยสังเคราะห์และมีการปักเลื่อมที่สามารถสะท้อนกับแสงไฟได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะสีแดงสด สีโอโรส สีครีม สีฟ้า เป็นต้น รวมทั้งนิยมนุ่งโจงปาเต๊ะแบบผ้าพิมพ์ลายสีสันสดใส มากกว่าผ้าวาดมืออย่างสมัยโบราณเนื่องจากมีราคาสูง น้อยคนที่จะเลือกเช่าซื้อเครื่องแต่งกายที่ตัดเย็บด้วยผ้าปานแบบโบราณ นอกจากสีสันและเนื้อผ้าไม่คงงามสะอาดตาแล้วยังยากต่อการเก็บรักษา นอกจากนี้ทางฝ่ายเจ้าบ่าวหรือฝ่ายเจ้าสาวเป็นผู้มีเชื้อสายบาบ่า และมีความรู้ในเรื่องวัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีบาบ่าจะเป็นผู้จัดเตรียมเสื้อผ้าในวันแต่งงานด้วยความถูกต้องและใกล้เคียงกับรูปแบบการแต่งกายสมัยโบราณ⁷ ซึ่งมีความสอดคล้องกับธีระเดช ชายภักตร์ ผู้ได้รับการสืบทอดการประดิษฐ์มงกุฎดอกไม้ไหวสำหรับเจ้าสาวบาบ่า กล่าวว่า ปัจจุบันผู้คนนิยมหันมาให้ความสนใจกับการแต่งกายของสตรีบาบ่าในพิธีวิวาห์มากขึ้น เนื่องจากเป็นวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและมีความสง่างาม ในการแต่งงานครั้งหนึ่งเจ้าสาวบาบ่าจะมีความต้องการสวมเครื่องประดับชุดใหม่ เสื้อผ้าใหม่ ดังนั้นจึงมีการสั่งประดิษฐ์มงกุฎดอกไม้ไหว (ฮั่วกวน) ขึ้นใหม่ตามความชื่นชอบ เนื่องจากมีความแตกต่างกับในสมัยอดีตที่เจ้าสาวจะต้องใช้เวลาในประดิษฐ์และสร้างสรรค์มงกุฎดอกไม้ไหวด้วยตนเองเพื่อสวมใส่ในวันวิวาห์ แต่ผู้หญิงยุคใหม่ในปัจจุบันต้องมีภาระหน้าที่รับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวและบทบาททางสังคม ดังนั้นการประดิษฐ์เครื่องประดับขึ้นสำคัญในวันวิวาห์จึงกลายเป็นธุรกิจที่สร้างรายได้ให้กับนักประดิษฐ์ได้เป็นอย่างดี จึงเรียกว่า"แปลงวัฒนธรรมให้เกิดเป็นทุน"⁸

7. จิรศักดิ์ อังคะทายาท, "ธุรกิจเช่าซื้อเครื่องแต่งกายพื้นเมือง," สัมภาษณ์โดย วิกรม กรุงแก้ว, 27 สิงหาคม 2562.

8. ธีระเดช ชายภักตร์, "ผู้สืบทอดการประดิษฐ์มงกุฎดอกไม้ไหว," สัมภาษณ์โดย วิกรม กรุงแก้ว, 7 ตุลาคม 2562.

ภาพที่ 7 ลักษณะการแต่งกายชุดครุยยาวแบบสมัยใหม่
ที่มา : วิกรม กรุงแก้ว, การแต่งกายชุดครุยยาวสมัยปัจจุบัน, 2562. ภาพถ่าย,
โรงละครศิลปะการจัดการแสดง มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.

บทสรุป

ภาคใต้ของประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีการรวมกลุ่มของประชากรแต่ละท้องถิ่นต่างชาติต่างภาษา รวมทั้งเป็นพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคใต้ทางฝั่งตะวันตก ประกอบด้วย 6 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดระนอง ตรัง สตูล พังงา ภูเก็ต และภูเก็ต โดยจังหวัดดังกล่าวมีวิถีการดำรงชีวิตตามบริบทของสังคมในแต่ละท้องถิ่นที่แตกต่างกัน เช่น ภาษา อาหาร ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรมและการแต่งกายที่สามารถถ่ายทอดถึงเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชนได้เป็นอย่างดี ตลอดจนสามารถบ่งบอกถึงแนวความคิด สภาพภูมิอากาศ ภูมิปัญญาและนัยสำคัญที่สอดแทรกไว้ในลวดลาย วิธีการประดับตกแต่ง เทคนิคการประดิษฐ์ ตลอดจนสีสันทันและโอกาสสำคัญในการสวมใส่เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณี และสามารถแสดงให้เห็นพัฒนาการที่เกิดการปรับเปลี่ยนตามสภาพสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ผลจากการศึกษาสามารถสรุปความได้ว่า “ชาวบาบ๋า” ทางภาคใต้ของประเทศไทย เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีการผสมผสานระหว่างเชื้อชาติจีนและชาวพื้นเมืองเข้าไว้ด้วยกัน เมื่อมีทายาทสืบเป็นบุตรชายจะเรียกแทนตัวว่า “บาบ๋า” (Baba) เมื่อมีบุตรสาวก็จะเรียกแทนตัวว่า “ยอนยา” (Nyonya) แต่ทั้งนี้จะไม่นิยมเรียกลูกผสมระหว่างพ่อที่เป็นชาวจีนและแม่เป็นชาวพื้นถิ่นในจังหวัดภูเก็ตว่า “เพอรานากัน” (Perranakan) เนื่องจากคำว่าเพอรานากันจะนิยมใช้เรียกผู้มีเชื้อสายผสมที่มีถิ่นฐานอาศัยอยู่บริเวณช่องแคบมะละกา ปีนังและสิงคโปร์เพียงเท่านั้น จากการสังเกตพบว่าในปัจจุบันจังหวัดทางภาคใต้ของประเทศไทยนิยมใช้คำว่า “บาบ๋า” เป็นคำเรียกแทนตัวของบุคคลที่มีเชื้อสายผสมระหว่างชาวจีนและชาวพื้นถิ่นทั้งผู้หญิงและผู้ชาย

รูปแบบการแต่งกายชุดครุยยาว หรือบาจูปันจิง ของสตรีชาวบาบ๋าในสมัยโบราณเป็นวัฒนธรรมการเครื่องแต่งกายที่มีความประณีตงดงาม โดยเฉพาะการเลือกสรรเนื้อผ้าที่นำมาตัดเย็บและสวมใส่ในโอกาสสำคัญทางวัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนปรากฏให้เห็นผ่านทางเครื่องประดับตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า เช่น ทองคำ เพชรลูกและอัญมณีรูปแบบต่าง ๆ ที่สตรีบาบ๋าในยุคสมัยอดีตที่ค่อนข้างร่ำรวย นำมาประดับตกแต่งเสื้อผ้าเพื่อบ่งบอกถึงฐานะทางสังคมของตนและผู้เป็นสามี นอกจากนี้วัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีบาบ๋าในอดีตนับว่าเป็นกระแสทางสังคมที่มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ หากย้อนกลับไปพิจารณาถึงต้นกำเนิดวัฒนธรรมการแต่งกายสตรีบาบ๋าจะปรากฏให้เห็นว่ามีพัฒนาการที่ผันผ่านมานานนับหลายร้อยปี ในปัจจุบันนี้ปรากฏให้เห็นเพียงภาพถ่ายโบราณ และคำบอกเล่าจากกลุ่มชน นอกจากนี้วัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีกลุ่มชาติพันธุ์บาบ๋าในจังหวัดทางฝั่งอันดามันทางภาคใต้ของประเทศไทยในสมัยอดีตมีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมากทั้งในรูปแบบการตัดเย็บ เนื้อผ้า สี สัน ลวดลายและโอกาสการสวมใส่ โดยเฉพาะชุดครุยยาวหรือบาจู ปันจิง (Baju Panjang) แปลว่า “เสื้อตัวยาว” โดยตัวเสื้อมีความยาวถึงระดับน่อง แขนยาว เป็นเสื้อผ้าหน้าตลอดทั้งตัว ตั้งแต่ลำคอถึงริมของชายเสื้อด้านหน้า ไม่มีกระดุม มีลักษณะการตัดเย็บอย่างหลวม ๆ ใช้สำหรับสวมทับเสื้อตัวด้านในในวันวิวาห์และโอกาสสำคัญทางวัฒนธรรมประเพณีจากการสังเกตและศึกษาข้อมูลสรุปให้เห็นว่า รูปแบบของเสื้อครุยยาวมีความคล้ายกับเสื้อคลุมฉลองพระองค์ของสตรีในราชสำนักจีน ทั้งในรูปแบบ ลวดลาย วิธีการสวมใส่ ซึ่งเป็นไปได้ว่าอาจจะได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีในราชสำนักของจีนที่บ่งบอกถึงฐานะของสตรีชั้นสูง

วัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีชาวบาบ๋าในสมัยโบราณจะปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในกลุ่มสตรีที่มีฐานะทางสังคม และนิยมสวมใส่ในโอกาสสำคัญทางวัฒนธรรมประเพณีเพียงเท่านั้น ด้วยข้อจำกัดหลายประการ อาทิ เพื่อสวมใส่ในพิธีวิวาห์ และพิธีการงานสำคัญ ในยุคสมัยเริ่มต้นจะนิยมใช้ผ้าแพรทึบปักลวดลายดอกไม้และสัตว์มงคลตามความเชื่อด้วยเส้นไหมหรือด้นทอง เช่น ลายพญา นาค ลายดอกโบตั๋น ลายหงส์ฟ้า ลายผีเสื้อ ลายนกยูง เป็นต้น เนื่องจากการสื่อความหมายถึงความเจริญรุ่งเรืองและพลังอำนาจของสตรีผู้สวมใส่ หากอยู่ในสถานะของความ เป็นเจ้าสาวจะนิยมใช้ผ้าแพรทึบปักลวดลายดอกไม้สีชมพูเข้ม สีชมพูแกมแดงมาตัดเย็บเป็นตัวเสื้อ และนิยมสวมเครื่องประดับตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้ามากกว่าปกติตามฐานะของตนและผู้เป็นสามี อีกทั้งในสมัยโบราณสตรีชาวบาบ๋าจึงไม่นิยมนำชุดครุยยาวมาใช้สวมใส่นอกเหนือจากพิธีการงานสำคัญ เนื่องจากเนื้อผ้าที่นำมาตัดเย็บมีราคาค่อนข้างสูง และไม่สามารถหาซื้อได้ตามท้องตลาดในท้องถิ่น ต้องนำเข้าจากต่างประเทศ ได้แก่ การใช้ผ้าออกแกนดี จากประเทศเยอรมันที่นับเป็นแฟชั่นยุคแรกๆที่นิยมเป็นอย่างมากในราวศตวรรษที่ 19 อีกทั้งการใช้ผ้ามัดสลิน เป็นผ้าทอชนิดหนึ่งที่มีต้นกำเนิดจากตะวันออกกลาง ตลอดจนการนุ่งโจงปาดะที่มีกรรมวิธีวาดด้วยเทคนิคการเขียนเทียนด้วยจันตึงตลอดทั้งผืนจากเกาะชวา ประเทศอินโดนีเซีย เรียกว่า “จาอตุเลส” (JAVA TULIS) ที่มีราคาสูงถึงหลักหมื่น ตามคุณภาพของเนื้อผ้าและลวดลาย

ในสมัยต่อมาได้มีการพัฒนาด้วยการใช้ผ้าป่านเนื้อหนาสีเข้มมาตัดเย็บเป็นเสื้อครุย เสมือนเป็นการปรับเปลี่ยนสถานะจากสตรีในวัยสาว มาสู่สตรีแห่งนักปกครอง คือการดูแลครอบครัว ดูแลบ้านเรือนและการแบ่งเบาภาระของสามี จะเรียกสถานะของสตรีในช่วงนี้ว่า “นายหัวหญิง” รวมทั้งมีการลดทอนการสวมใส่เครื่องประดับน้อยชิ้น จากนั้นเมื่อระบบการพาณิชย์มีความเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น ทำให้วัฒนธรรมสิ่งทอ

ได้พัฒนารูปแบบไปตามยุคสมัย ส่งผลให้ชุดครุยยาวปรับเปลี่ยนรูปแบบเป็นผ้าปานเนื้อบางฉลุลดลายขนาดเล็ก เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพอากาศและสังคมนิยม

เมื่อเข้าสู่ช่วงเวลาปัจจุบัน สภาพสังคมเกิดการพัฒนาปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยมากยิ่งขึ้น มนุษย์จึงมีการปรับตัวเพื่อให้เกิดความสมดุลกับสภาพของสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบข้างเหล่านั้น เกิดเป็นการดำรงชีวิตแบบรวบรัดและใช้ชีวิตอย่างเร่งด่วน เพื่อแข่งขันกับเวลาและจำนวนประชากรคนอื่น ๆ โดยพึ่งพาอาศัยนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ส่งผลให้วัฒนธรรมในทุกด้านเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคมและเศรษฐกิจที่กำลังก้าวหน้าไปอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับความต้องการทางด้านปัจจัยสี่ของสตรีเพศในด้านความสวยงาม จึงตอบสนองความต้องการส่วนตนด้วยการเลือกสรรลดลายนบนผืนผ้าที่มีความงดงามตามยุคสมัย จึงมีการปรับเปลี่ยนการใช้ผ้าปานแบบโบราณมาตัดเย็บเป็นชุดครุยยาวมานิยมใช้ผ้าเนื้อบางชนิด ผ้าลูกไม้โปร่ง หรือผ้าลูกไม้ตัดดอกสีสันสดใส เช่น สีแดง สีส้ม สีโอโรส สีฟ้า สีชมพู เป็นต้น เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพอากาศ และความสวยงามในการสวมใส่ได้ในทุกโอกาสมีเพียงแต่งงานวิวาห์ และโอกาสสำคัญทางวัฒนธรรมประเพณีเพียงเท่านั้น แต่สิ่งสำคัญตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สตรีชาวบาบายังคงอนุรักษ์การแต่งกายเมื่อสวมชุดบาจู ปันจิง ไว้ในลักษณะเช่นเดิมคือ นิยมใช้เข็มกลัดทองคำประดับเพชร จำนวน 3 ตัว เรียกว่า โกสัง (Korongsang) เพื่อรั้งสาบเสื้อให้ติดกัน สวมเครื่องประดับตามฐานะของตน ตลอดจนการสวมเสื้อไว้ด้านใน มีลักษณะเป็นเสื้อชั้นระดับสะโพก กระดุมผ่าหน้าตลอดตั้งแต่ลำคอถึงริมสาบเสื้อ แขนยาวปลายแขนจีบ คอตั้ง เจาะกระเป๋าบริเวณหน้าอกทั้งสองด้าน ตัดเย็บอย่างหลวมไม่เข้ารูปมาก เรียกว่า “เสื้อคอตั้งมือจีบ” หรือเสื้ออาโป และยังคงนิยมนุ่งโสร่งปาเต๊ะในทุกโอกาสสำคัญตามวัฒนธรรมประเพณี

ดังนั้น วัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีชาวไทยเชื้อสายจีนในกลุ่มชาติพันธุ์บาบ่าที่กล่าวมาข้างต้น จะปรากฏให้เห็นว่าสิ่งที่เกิดการปรับเปลี่ยนไปอย่างต่อเนื่องนั้น อาจจะมีอิทธิพลมาจากสภาพแวดล้อม และภูมิประเทศที่ตั้ง รวมทั้งสภาพดิน ฟ้า อากาศ เนื่องจากภาคใต้ของประเทศไทยเป็นพื้นที่ที่มีสภาพอากาศค่อนข้างอยู่ในเขตร้อน ดังนั้นการคัดเลือกเนื้อผ้า และเทคนิคการตัดเย็บจึงพัฒนาไปตามสภาพอากาศและยุคสมัยพหุวิทยาการ จึงเกิดการปรับเปลี่ยนให้เกิดความสะดวกต่อการสวมใส่เพื่อความคล่องตัว อีกทั้งเมื่อยุคสมัยมีการพัฒนาตามความสามารถของมนุษย์และเครื่องจักรอุตสาหกรรมโรงงาน ส่งผลให้วัฒนธรรมทางด้านสิ่งทอมีความหลากหลายต่อการเลือกสรร เพื่อตอบสนองความต้องการด้านเครื่องนุ่งห่มของความเป็นสตรีเพศซึ่งสามารถตอบใจให้กับผู้เช่าซื้อรุ่นใหม่ที่หันมานิยมสวมใส่เครื่องแต่งกายพื้นเมืองมากขึ้น ในทางที่กลับกันการเปลี่ยนแปลงกลับสะท้อนให้เห็นถึงความนิยมสวมใส่ในประเพณีวิวาห์บาบ่าเพื่อส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยว การประกวดแข่งขันเพื่อเปิดโอกาสด้านความคิดให้กับวงการนักสร้างสรรค์ และการสวมใส่ในงานสังคมเพื่อยกระดับวัฒนธรรมการแต่งกายให้แพร่กระจายเป็นวงกว้าง ตลอดจนกลายเป็นเครื่องแต่งกายที่ปรากฏบนสูสาวยตาของชาวโลกในเวทีการประกวดสาวงามระดับชาติและนานาชาติ ด้วยแนวคิดของคนรุ่นใหม่ที่น่าเทคนิคการตัดเย็บ การรังสรรค์ลดลายน การกำหนดสีและการเลือกใช้เนื้อผ้าที่มีความงดงามเพื่อให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ในปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็นแนวทางที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับธุรกิจเช่าซื้อ ตัดเย็บเครื่องแต่งกายพื้นเมืองด้วยฝีมือเชิงช่างในปัจจุบันได้มากยิ่งขึ้น ประกอบกับนโยบายภาครัฐและเอกชนในจังหวัดฝั่งอันดามันที่เล็งเห็นความสำคัญต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมการแต่งกาย โดยให้บุคลากรหันมาสวมใส่ชุดแต่งกายพื้นเมืองในการปฏิบัติหน้าที่และในโอกาสสำคัญทางวัฒนธรรมประเพณี

แม้ว่าในความเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ แต่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่มีการผสมผสานกันอย่างลงตัวด้วยการตัดเย็บ การเลือกใช้เนื้อผ้า และโอกาสในการสวมใส่ที่มีการผสมผสานความงามตามวิธีของสตรีมลายูและสตรีชาวจีน แต่เชื่อมั่นว่าวัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีชาวไทยเชื้อสายจีนในกลุ่มชาติพันธุ์บาบ๋าเหล่านั้นมิได้ทิ้งรากเหง้าของบรรพชนชาวบาบ๋าที่ได้รับการสั่งสมและถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น หากวัฒนธรรมการแต่งกายที่กล่าวมาข้างต้นขาดผู้อนุรักษ์และสืบสาน ทรัพย์สินทางภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าเหล่านี้ก็จะเลือนหายไปตามกาลเวลา ความประสงค์สำคัญนอกเหนือสิ่งอื่นใดต่อบทความวิชาการฉบับนี้ ผู้เขียนเพียงเพื่อเป็นกระบอกเสียงและสื่อกลางในการช่วยกันทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้ดำรงไว้คู่กับสังคม เพื่อให้เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้ในวงกว้าง และเล็งเห็นคุณค่าความสำคัญต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและเผยแพร่ข้อมูลให้กว้างไกลในระดับอาเซียน โอกาสต่อไป

บรรณานุกรม

ชนิด หวังเกียรติ. "ผ้าโสร่งปาเต๊ะแบบโบราณ." สัมภาษณ์โดย วิกรม กรุงแก้ว. 20 กันยายน 2562.

งามพิศ สัตย์สงวน. *หลักมานุษยวิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : รามการพิมพ์, 2544.

จิรศักดิ์ อังคะทายาท. "การประกอบธุรกิจเข้าซื้อเครื่องแต่งกายพื้นเมือง." สัมภาษณ์โดย วิกรม กรุงแก้ว. 27 สิงหาคม 2562.

ธีระเดช ชายภักตร์. "ผู้สืบทอดการประดิษฐ์มงกุฎดอกไม้ไหว." สัมภาษณ์โดย วิกรม กรุงแก้ว. 7 ตุลาคม 2562.

พัฒน์ จันทร์แก้ว. "ชาวจีนในภูเก็ต บรรพชนผู้สร้างเมือง." ใน ภูเก็ต 33, กรุงเทพฯ : เอดิชั่น เพลส โปรดักซ์, 2533.

ฤดี ภูมิภูถาวร. *วิวาทะบาปภูเก็ต*. กรุงเทพฯ : เวิลด์ออฟเชิท พรินติ้ง, 2553.

วิกรม กรุงแก้ว. *พัสดรรากษณียอนหยง*. กรุงเทพฯ : โอเอส พรินติ้ง เฮ้าส์, 2560.

สุรางค์ จันทวานิช และคณะ. *ชาวจีนแต่จิวในประเทศไทยและในภูมิภาคอื่นที่เก่าแก่สมัยที่ 1 ทำเรือจ้างหลิน (2310-2393)*. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

Tong Lillian. *Straits Chinese Gold Jewellery*. Malaysia: Eastern Printers Sdn Bhd, 2014.